

SPECIMINIS ACADEMICI,
DE REVELATIONE,
PARS POSTERIOR, SIVE THEOLOGICA.

CUJUS CONTINUATIONEM,
EX SPECIALI SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS VENIA
CONS. VENERANDA FAC. THEOL. ABOËNSI,

PUBLICO EXAMINI MODESTE OFFERUNT

FRANC. MICH. FRANZEN,

PHIL. PRACT. ET HIST. PROF. REG. ET ORD.

ET

JACOBUS JONAS ESTLANDER,

OSTROBOTNIENSIS.

In Audit. Maj. d. 18 Junii 1803.

Horis p. m. folitis.

ABOË, typis FRENCKELLIANIS.

aut Phariseos, qui externa tantum virtutis specie non modo alios, sed se ipsos etiam decipiunt, quin, Deum placare & ab eo immortalem mereri felicitatem sperant. Quorum vero conscientia moralis non acquiescit, nisi ad veram adnitantur virtutem; illi non paupertatem tantum, & labores, & morbos, & injurias ab aliis illatas, & suam imprudentiam, & omnes vitæ hujus ærumnas patiuntur, sed vanum quoque consilium & operam suam legi morali pleni satisfaciendi plerumque dolent; atque, vita infelices, mortem quoque perhorrescunt, nil pollicentem nisi æternam poenitentiam animi, se sanctissimum offendisse numen, sibi conscii: quæ sola est gehenna, cujus vermis non moritur, cujus flammæ non exstinguuntur.

Quam misera ideoque esset conditio generis humani, nisi Christus illud salvasset! Non nisi unam quæstionis de destinatione hominis partem historia de creatione & lapsu ejus solvit. Alteram complectitur doctrina de fide in Jesum, integritatis humanæ restitutorem.

§. 4.

Quid igitur Christus in hunc finem effecit? Primum, realem esse virtutem atque mortalibus omni nisu quærendam, confirmavit, ideam ejus purissimam populariter definiendo, & exemplum ejus divinum in se ipso sensibile ostendendo. Deinde, pro nobis, ad illam assequendam serâ quidem voluntate, sed effectu haud pleno, adnitentibus, justitiæ æternæ satisfecit. Tum, vires nostras auxilio suo cœlesti sublevaturum se fore, pollicitus est. Postremo autem, & metam virtutis nostræ & palmam felicitatis, ea obtinendam, extra hanc vitam statuit. Moralem, verbo, hominibus obtulit usum notitiæ, omnem superantis humanam rationem, neque tamen ei contrariæ, de Deo triuno, Patre, Filio & Spiritu Sancto; qua scilicet practicam in animis eorum efficiente fidem, e miseria &

corruptela sua temporali in æternam restituerentur felicitatem. Matth. 22. 19. 1 Joh. 1. 2, 3. Rom. 8. 1. 1qq. 2 Cor. 5. 19.

Quomodo igitur primum virtutem definiuit doctor diuinus? Præcipiendo: ut non Mammoni & hujus mundi principi, quæ idola omnes illi colunt, qui voluptates, diuitias, opes, honores, gloriam, imperia, regna affectant, sed Deo feruiamus: quem ut patrem describit infiniti in omne genus humanum amoris, implacabilis autem iustitiæ in eos, qui legem familiæ, cujus membra esse volunt, cujus bonis a deo, patre familias, expectandis, frui optant, aut non omnino observant, aut non nisi mercedis causa, externa tantum specie, colunt, (Matth. 5. 46, 47.). Hujus vero legis præcipua esse capita statuit, ut primum pater præ omnibus & ex intimo animo ametur (suam scilicet agendo voluntatem, sui tantum causa ea seruando præcepta, quæ conditio familiæ humanæ, in terra constitutæ, seruanda poscit), deinde omnes homines, sicut fratres, a se invicem diligantur, quisque proximi sui felicitatem, æque ac suam quærat, (Matth. 22. 35 - 40. Marc. 12. 28 - 31. Luc. 10. 25 - 37.), atque vel inimicis suis bene consulat, qui, quamvis sibi infensi & ingrati, ejusdem tamen patris filii sunt, eadem hic fruuntur cura paterna, malos a bonis hic non distinguente, (Matth. 5. 45.), eandem cœlestis quoque hæreditatis spem habent, si se emendant, (Matth. 18. c. Luc. 15 & 16 c.). Summam vero virtutis humanæ ex his omnibus hanc collegit: ut quisque hominum Deo, ut optimo patri filii boni, similes esse studeant. (Matth. 5. 48.).

Ita quidem satis confirmata est divina auctoritate idea virtutis puræ & perfectæ; sed nondum omnis sublata est obscuritas, & inde nascens dubitatio. Hæc enim præcipienti doctore, omnes, cum Philippo (Joh. 14. 8.) interloqui tentamur: ostende nobis patrem illum, quem imitari debemus. Omnibus igitur nobis id est responsum, quod Philippo respondit: "qui

me vidit, patrem vidit." Hæc nempe est maxima & admirabilis religionis Christianæ laus, quæ omnem superat humanam disciplinam: quod deum in homine hominibus præsentem sistit, neque tamen cum homine ita confusum, ut divina sua sanctitas & excellentia vel minime læsa sit; quod sensibilem nobis exhibet patris cœlestis imaginem, quam ut mortalibus cernere oculis, ita terrestribus imitari actionibus nobis omnibus licet, puram tamen & incorruptam conservans entis perfectissimi ideam; quod Deum, quatenus hominum est doctor, exemplum & salvator, in homine ostendit, neque tamen hominem, quatenus homo est, deum facit. 1 Tim. 3. 16. Col. 2. 9.

Omni quidem tempore sensit ratio humana, sibi ipsi relicta, notitiam entis infiniti a conceptu plurimorum hominum nimis esse remotam, neque in animos & mores eorum efficacem, nisi sensibili quadam imagine indutam. Sed omnes, quas illa adhibere ausa est, configurationes numinis divini, duobus laborarunt magnis vitiis: uno, quod vana essent phantasie humanæ fragmenta, altero, quod id non præstiterunt, cujus usus erat, ut sanctissimi entis idea moralis forma quadam, sensibus accepta, nec tamen rationi contraria, popularis & ad virtutem in hominibus efficiendam apta fieret ac idonea. Gal. 4. 8. Col. 2. 8. Apost. 17. 29.

Ut neque de Græcorum & Romanorum mythologia, neque de variis attributorum & virium divinarum personificationibus inter Judæos, e Babylonia reversos, solemnibus loquamur: quid est fictio illa poetico-metaphysica vel Platonis vel Philonis de λογος? Num aut veritatem ullam, aut practicum habet usum? Totam vero indolem religionis christianæ, quæ moralem tantum finem intendens, nullis favet speculationibus mere theoreticis non minus corrumpunt, quam scripturam sacram contorquent, qui idem vel simile esse figmentum λογος, de quo Johannes (Ev. cap. 1.) loquitur, affirmare solent. Hic

enim, neque de Psyche quadam Pseudoplatonica *ee*), quæ, Deo enata, diversa esset ab eo substantia, universi autem anima creatrix; neque de æone quodam & demiurgo Philonico, cogitare intelligi potest; sed potius contra Gnosticos, aliosque essentia divini multiplicatores, qui originariam doctrinæ christianæ indolem corrumpebant *ff*), clare & diserte docet: λογος, qui in homine Jesu terrestri figura (σαρκι) sed dignitate (δοξα) divina (ὅτις μονογενὴς παρὰ πατρός), benignissimus & veracissimus (πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας) apparuit (v. 14.), esse eundem totius rerum naturæ creatorem & gubernatorem æternum (v. 1. 2. 3.), qui in orbe sensibili, ut causa omnis cum vitæ ac felicitatis, tum veritatis & scientiæ (v. 4.) unicuique in mundum nato homini (v. 9) manifestatus est; cujusque cognitio, ultima & verissima hominum scientia (Φωσ ἀληθινοῦ v. 9.), in mundo sensibili gentibus terræ frustra oblata est (v. 5 & 10); Judæis vero peculiari modo tradita, ne ab illis quidem omnibus accepta erat (v. 11.); qui autem eam acceperant, illis causa facta emendationis suæ moralis; quo scilicet nomine (v. 12.), non ob physicam stirpem (v. 13.), de qua gloriata est Abrahami proles, jus obtinuerunt filiorum dei *gg*). Videtur autem Evangelista vocabulo λογος ex duplici ratione usus esse: primum, quia usus erat apud Hebræo-Chaldæos non modo vim dei creatricem, sed ipsum quoque deum, quatenus se mortalibus manifestat, verbum דבר appellandi *hh*); deinde ut vocabulo apud illos, quos
refel

ee) Aliam fuisse originariam Platonis ipsius ideam, hodie constat. Cfr. TENNEMAN *Geschichte der Philosophie*, 2 Band, P. 386 sqq.

ff) Vide HERDER l. c. T. III, p. 36-93. SEILER l. c. T. II. p. 432 sqq.

gg) Cfr. HERDER l. c. p. 93. sqq.

hh) Vide e. c. paraphrasin chaldaicam Jes. 45. 22. 48. 11. 16. 49. 5. 15. &c. Cfr. Seiler l. c. T. II. p. 434.

refellere voluit, jam solemniter, veram & doctrinæ Christi consentaneam significationem daret, atque ita omnes illos novarum phrasium & hypothesium meditatores suis quasi armis expugnaret. Ceterum non hæc tantum a Johanne facta declaratio, qui & alio loco (1 Joh. 5. 20.) Christum verum deum appellat *ii*), ipse optimus verborum suorum interpres, sed plurima etiam ipsius Salvatoris dicta, clare ostendunt; neque intermedium quoddam creationis organon, neque genium aliquem cœlestem, sed ipsum deum in humana figura mortalibus colendum & imitandum sese præbuisse. Si me videtis, Jesus inquit, deum videtis; si me cognoscitis, deum cognoscitis; quod ego facio, pater in me facit; quod pater operatur & ego operor; pater est in me, & ego in patre, ego & pater unum sumus; ut pater, sic filius honoretur; qui filium non æstimat, neque patrem æstimat &c. (Joh. 8. 19. 14. 7. 10. 10. 30. 38. 5. 17. 23.)

Num vero ens infinitum corpoream induisse figuram cogitari potest? Num auctor universi, cujus idam completam ne totus quidem, quem nos cognoscimus, terræ & cœli orbis nobis suppeditat, in homine, quæcunque mirabilia, magna & sancta agat, quæcunque vera & ignota doceat, nobis apparere potest? His quæstionibus respondetur: mysterium hoc esse, omnem superans intellectum humanum, nos vero non sine summa insolentia & temeritate negare posse, aliquid revera existere, eam solam ob causam, quod nos intelligere nequeamus, quomodo existat. Recte quidem; nam multa sunt naturalia

ii) Referunt quidem nonnulli interpretes loci hujus vocabulum *ὄντος* ad Deum patrem, sed non sine vi textui adhibita. Clara nobis esse videtur sententia Apostoli. Christus, inquit, venit in mundum, ut nobis in se ipso verum ostenderet Deum. Hic est verus Deus; in Jesu Christo manifestatus; hic est auctor vitæ & felicitatis æternæ. Hunc colite, filioli; cavete autem de aëstros.

ralia etiam, quæ a nobis non intelliguntur & tamen esse credenda sunt, substantiæ v. c. & corporum & animorum. Non tamen dubitatores prorsus refellit hoc argumentum: obijciunt enim ideam entis absoluti, in homine apparentis, non modo superare sed tollere omnino rationem humanam, neque minus, quam ideam circuli quadrangularis, sibi ipsi contrariari. Sed facile hæc repellitur objectio, si rite explicatur scriptura sacra. Nusquam enim hæc docet, Deum, vel quatenus per se existit, cujus existentie nullam omnino nobis facere notionem valemus, vel quatenus universi est causa infinita & absoluta, cujus non nisi idea abstracta in mente philosophice exulta concipi potest, vel quatenus creator & dominus est externæ rerum naturæ, de qua re ex hujus contemplatione satis docemur, sed quatenus morali respectu pater est & salvator, legislator & iudex, doctor & exemplum omnis generis humani, sub forma filii Mariæ in terra esse natum & mortuum, atque omnia illa egisse & dixisse, quæ in evangeliiis legimus. Nil aliud hæc omnia annunt. Neque huic sensui repugnant dicta Apostolorum (Joh. 1. 3. Col. 1. 15. 1 Cor. 8. 6. Hebr. 1. 8.): per Christum omnia esse creata, nec sine illo vel visibilia, vel invisibilia, vel terrestria, vel cœlestia. Nam hoc est fundamentum omnis veræ religionis, & naturalis (Apost. 17. 24-28.), & christianæ (Joh. 17. 3.), non esse nisi unum Deum. Ille igitur optimus, iustissimus & sanctissimus Deus, hominum salvator & iudex, qui in Christo sensibilem se fecit, quis potest esse, nisi Deus, universi æternus & omnipotens creator & gubernator?

Hæc vero ita non sunt intelligenda, ac si negemus diversas esse personas Deum patrem & Deum filium. Quamvis enim Scriptura sacra hoc mysterium expressis verbis non declarat (Ebr. 1. 5.): filii tamen a patre æternam generationem atque differentiam utriusque personæ divinæ eo potius credere debemus, quo magis etiam naturalis nostra cogitandi in-

doles

doles nobis persuadet, ut ideam patris, cujus vis infinita est causa universi prima & originaria, sed nobis & omnibus creaturis in æternum occulta, a notione filii, qui, cum in creatura rerum natura, tum in homine Christo, nobis Deum refert, in nostra mente distinguamus. Symbolica & anthropomorphica est omnis nostra de Deo cognitio. Ne purissima quidem & maxime abstracta ejus idea ab hominibus concipi posset, nisi illis liceret, a sua ratione ad divinam judicare. Nihil abscondi igitur facere nobis videtur, si ad illustrandam rem difficillimam analogiam adhibemus mentis humanæ. Hæc nimirum, quatenus se ipsam suasque tantum ideas contemplatur, intra se manet, nemini cognita, nisi sibi ipsi (atque enti omniscio). Ut vero extra se manifestetur, agat aliquid, necesse est: in actione quadam sensibili appareat. Duplex igitur (abstracta scilicet omni sensuali causa actionis) oritur ratio, theoretica & practica: quarum illa hanc gignit, nec cognoscitur nisi in hac, hæc tamen eadem est ratio ac illa: non enim existit nisi una ratio. Similiter Deus pater, per se existens, atque se suaque opera contemplan, nemini extra se manifestatur nisi per filium, per quem omnia creata sunt, & sine eo nihil. Hoc scilicet respectu sacri auctores illum *λογον* (rationem & orationem, sapientiam loquentem, apparentem, sensibilem) appellant; nec non *unigenitum* (Joh. 1. 14. 3. 16.) & *primogenitum* omnis creationis (Col. 1. 15.) *imaginem Dei invisibilis* (1. c.), *splendorem gloriæ & formam expressam substantiæ diviniæ* (Hebr. 1. 4.). Atque universum non modo per eum, sed in eum factum esse affirmant (Col. 1. 16): cum scilicet nihil a numine sancto & omnipotente creatum esse cogitari possit, nisi ut practica ejus ratio in eo appareat *κκ*):

I

omnes-

κκ) Non divinitatis in orbe creato apparitionem realem, sed humanitatis perfectæ (h. e. moralis perfectionis creaturarum, ratione utentium) ideam personificatam esse *λογον*, Kentius intelligit (1. c.

omnesque rationis participes illam pro norma & exemplo suo habeant. A prima igitur mundi origine logos manifestatus est: ante illum creatum cum deo exiens (Joh. 17. 5.). Ut vero mortales eum certiores cognoscerent, propiorem spectarent, sensibiliorem sequerentur, in humano individuo peculiariter modo revelatus est: docens & agens, quæ & humana essent, cum ab homine fierent, & divina, cum & apodictice vera & sancta essent, nec ab alio quam domino naturæ & fortunæ præstari possent.

De internis autem modis, quo Pater filium ab æterno genuit, & quo filius dei cum filio homine conjunctus est, arguendi, nos stultum mittamus laborem: qui ne nostræ quidem mentis in corpus actionem explicare valeamus. Quod ad nos pertinet, est tantum scire: quibus rebus Christus, quatenus deum nobis refert, a ceteris distinguatur prophetis, qui divinam esse missionem suam, & doctrina & miraculis ostenderunt. Illa sunt: 1.º legislatio positiva in cælo & terra (Matth. 28. 18. Joh. 8. c.). 2.º Perfecta vitæ sanctimonia (2 Cor. 5. 21. Hebr. 4. 15. 1 Petr. 1. 19.) salvatio totius generis humani (Joh. 3. 16), & con-

2 St. p. 73.). Quæ autem hypothesis sacræ non convenit scripturæ. Primum enim hæc clare affirmat, non modo *in*, sed etiam *per* *λογος* omnia esse creata. Illud quidem, non modo philosophice defendi, sed Pauli etiam verbis (Col. 1. 16.) conciliari possit, si *λογος* tale significet principium bonum, quod clarus ille philosophus statuit. Hoc vero de tali *λογος* dictum nullum habeat sensum. Ratio creatrix non potest esse creaturarum, sed creatoris. Deinde *λογος* Kantianus non est nisi idea, quæ in certo quodam homine ita tantum objectivam obtinet veritatem, si justus & sanctus esse creditur, de qua nulla potest esse hominum certa persuasio. Evangelicus autem *λογος* est ipse deus in Christo reali sanctitate apprensus: de qua dubitare nequimus, nisi divinam tollamus totius doctrinæ christianæ auctoritatem.

condemnatio principis mundi hujus (Joh. 12. 31. 14. 30. 31. 16. 8-11.). 3:o Judicium extremum de omnibus mortalibus habendum, (Matth. 25. 31. 32. Job. 5. 26-29. 11. 25.).

Quis denique est effectus moralis doctrinae hujus principalis de Christo homine & Deo? Ut primum apud omnes, qui religionem christianam pro vera agnoscunt, nulla superfit dubitatio de realitate legis moralis, quam Deus ipse in terra praesens sua auctoritate constituit, tuo exemplo coluit & extrema die exlequetur; deinde novam inde sentiant ad virtutem excitationem; tum spem accipiant, fore, si Christum imitari serio studeant: ut in civitatem ejus aeternam gratia divina restitui possint, (Luc. 24. 47. Rom. 8. 3. Col. 1. 13. 2. 13. Gal. 4. 4. 5. Eph. 2. 5.).

§. 5.

Magna tamen adhuc restat difficultas conciliandae justitiae divinae cum gratia divina, peccatoribus in Christum credentibus peccata sua remisura. Primum enim originaria generis corruptela id efficit, ut nemo, nisi denuo quali generatus, Deo acceptus fieri possit, (Joh. 3. 3. 5.). Nam etsi illa subjectivam non gignit culpam, nisi libera accedit individui pravitas: nemo tamen est, qui sibi ipse non fateatur, se ab eo usque tempore, quo rationis suae conscius factus est, libere peccasse; neque se ipsum tantum corrupisse, sed aliorum etiam virtuti & felicitati nocuisse, atque sic malum in mundo & physicum & morale sua sponte auxisse. Si igitur vel ad sanctam postea mutetur voluntas atque actio sua, nullo tamen temporis momento plus agit boni, quam debet. Quomodo igitur id solvet, quod antea debuit? Neque peccata sua infecta facere potest, neque vel damnum, quod aliis fecit, semper reparare. Aut mortui sunt, aut alio modo ex orbe, in quo

ille agere potest, perdit; aut, si morale fuerit damnum, ita corrupti, ut corrigi nequeant. Quam facile juvenis v. c. innocentia, exemplo vel dicto tuo imprudentiori irreparabilem cepit noxam! Constat itaque, vel honestissimum hominem coram justitia divina perpetuum manere debitorem, id-
 eoque perpetuæ obnoxium pœnæ.

Deinde, etli voluntatem habeamus, vel maxime serjam, nil agendi nisi bonum, id tamen semper revera efficere non vale-
 mus. Neque consilium suum perfecte honestum & sanctum ser-
 vare ullus mortalium potest, neque effectum ejus in orbe phy-
 sico talem reddere, qualem vult & studet. Ideoque ne ille
 quidem, qui fide in Christum moraliter fuerit emendatus (con-
 versus, regeneratus), impedire potest, quin causa pergat esse
 aucti in mundo mali & phylici & moralis. Quid igitur sen-
 tiet moriturus? Aut se ipsum despiciet, & odio habebit, aut
 Deum ipsum sanctissimum accusabit, qui vana eum tefellerit
 libertatis & virtutis specie: nisi spem habeat, gratiam divi-
 nam peccata sibi remisuram fore. Sed ratio humana neque
 hanc cum divina justitia conciliare potest, neque alio modo
 desperationem istam tollere, unicuique mortalium, quo hone-
 stiori, eo graviolem: qua igitur virtus ipsa, quatenus virtus
 est, puniri videtur.

§. 6.

Novum igitur adhuc desideratur a revelatione auxilium:
 quod etiam præstat religio christiana in doctrina de satisfac-
 tione Christi vicaria. Theoretice quidem considerata, intel-
 lectum humanum transcendit hæc, ut omnis, de rebus divinis
 & moralibus, quatenus per se existunt, quæstio, præctice au-
 tem spectata, omnem habet rationi nostræ satisfaciendi vim,
 nec alium certe quam præcticum intendit finem. — Hanc ve-

ro tentabimus dogmatis, cum gravissimi & maxime salutaris, tum vehementissime oppugnati, explicationem: & rationi, & scripturæ sacræ, facile, quod speramus, conciliandam.

Pro datis ponimus & naturalis & revelatæ religionis principiis: 1:0 Deum esse, ut justum & sanctum, ita propitium & benignum; qui omne genus humanum, etsi illud utpote liberum a peccando non impediverit, neque pro justitia sua non potuerit non punire, tanto tamen amplectatur amore, ut ad finem, cujus causa creatum est, felicitatem scilicet per virtutem obtinendam, omni modo, qui & sanctitati divinæ & libertati humanæ conveniat, unumquemque hominem promovere, omni pergat temporis momento. Matth. 18. 14. Luc. 15 cap. 2:0 Omnipotentiam & sapientiam infinitam, salva libertate entium moralium sed finitorum, actiones eorum, quatenus phyice se exserunt, non minus, quam omnes naturæ eventus, ita regere posse, ut ad finem totius universi tandem conspirent; ideoque omne malum, non physicum tantum sed morale etiam, quatenus scilicet in orbe sensibili effectum habet, ab infinita providentia, universum gubernante, tolli posse & in bonum converti. 3:0 Orbem illum moralem (regnum dei), ad quem restituimur, si moraliter regeneramur, a sensuali mundo in quo agimus ita esse diversum, ut omne illud malum, cujus in hoc causa sumus, ad illum non perveniat, ubi scilicet non nisi voluntas nostra, quæ sola libera est, a iudice sancto & omniscio spectatur. 4:0 Et postremo, justissimum numen, etsi omnium hominum moralem emendationem desideret, eam tamen aliter efficere non posse, quam vel legem rationi eorum approbandam proponendo, vel pœnas simul sensibus eorum metuendas statuendo, illud vero solum non sufficere, cum legem sciant & approbent, nec tamen sequantur; hoc autem non veram efficere animi emendationem, sed externam tantum actionum cum lege convenientiam: qualis est v. c. temperantia hominis, qui valetudinem luxuria

13

per-

perdidit, aut abſtinentia furis, qui virgis cædi & carcere retineri timet. Ex his autem colligimus, primum: Deum & velle & poſſe omnem tollere effectum phyſicum mali moraliſ, ideoque ei, cujus voluntas perfecte emendata eſt, omnia peccata, ſalva divina juſtitia, remitti; deinde eum velle quidem liberam hominiſ voluntatem ſuo conſilio & auxilio erigere & levare, ſed non poſſe, cum neque ſola rationiſ de ſanctitate legiſ perſuaſio ad homineſ emendandoſ ſufficiat, & pœnarum vel in hoc vel in alio mundo luendarum metus ſervilem tantum & phariſæam efficiat virtutem: niſi forte tale exiſtat adminiculum, quo conſpectuſ tantum ipſiuſ legiſ, non rationi ſoli, ſed phantaſiæ quoque exhibitæ, quaſi pœna fiat: qua ſcilicet non amor ſui, ſed moraliſ conſcientia puniatur. Quod fieri poſſit, ſi factum quoddam ſingulare omneſ animi affectuſ humanioreſ, ſympatheticuſ & honeſtoſ, ita commoveat, ut moraliſ quidam dolor exiſtat, vi ſua ſenſualibuſ ſimiliſ, nec tamen oriunduſ, niſi a rationali honeſti ſenſu.

Nonne vero talem habet effectum paſſio & moſ Chriſti vicaria? Pœna, quam non ipſi damuſ, ſed noſtri cauſa ſumuſ noſter benefactor dedit; ſacrificiuſ & felicitatiſ & dignitatiſ ſuæ cœleſtiſ, quod pro nobiſ ſalvandis dilectuſ Dei filiſ fecit; vexatio crudeliſſima & infamiſ, cui integerrimuſ omniuſ ipſe ſe obtulit, ut noſ corruptiſſimoſ ad virtutem & felicitatem redimeret: quid in animoſ noſtroſ efficiunt? Nonne acerbiliſſimuſ excitant noſtræ perverſitatiſ ſenſuſ, qui nobiſ non poteſt non perſuadere, noſ eſſe reoſ, non eum; noſ ideoque puniendos eſſe? Noſ tamen non punimur, ſed ille. Hoc autem juſtitiaſ divinaſ ægre convenit. Quæ igitur ſine culpa paſſuſ eſt mala, illiſ eum ipſum eſſe punituſ, non poſſumuſ cogitare (2 Cor. 5. 21.). Noſ vero, qui conſitemur, Chriſtuſ pro noſtra tantum e vitiſ eorumque pœniſ redemptione & vixiſſe & mortuū eſſe; hac confeſſione noſtram facimuſ culpam ſupplicii Chriſti, (Gal. 3, 13.). Pro nobiſ igitur eum pœnaſ de-
diſſe,

disse, persuad. mur: cum sine sua culpa passus sit, nec tamen sine causa, nostræ scilicet, quam tollere voluit, corruptelæ.

Hæc autem persuasio in animo, qui omnem non perdidit sensum moralem, ad eum emendandum, non potest non valde efficax esse. Filius perditus, qui vitiis suis patrem honestum & dilectum in desperationem demersit, hac demum ad pœnitentiam moveatur: quæ pœnitentia multo sincerior est, & ad veram efficiendam virtutem aptior, quam quæ ex amissa valetudine & fortuna oriri solet. Sic pœna Christi, cujus culpam nobis sponte sumimus, ipsum animum nostrum vere emendat: nam neque dolore præsentis mali, neque metu futuri movemur: non nostrum sed alienum sentimus malum, id vero, quatenus moralem habemus sensum. Ex ipso fonte itaque omnis virtutis, e conscientia legis moralis, emendatio nostra originem suam ducit.

Ita quidem solutum est problema illud, quod transfiliit, non sustulit philosophia: quomodo virtus in homine, sola ratione non effecta, sensuali via parari possit? Sed manet adhuc alia difficilis quæstio. Nam constat quidem passionem Christi ita fieri causam emendationis nostræ, si nostram perversitatem illius causam esse, non verbis tantum, sed omni animi sensu agnoscimus: atque in crucifixo omnis sanctitatis exemplo, nostroque salvatore, imaginem quasi & justitiæ & bonitatis divinæ serio contemplamur. (Joh. 3. 14. 15. 16.). Hæc tamen emendatio sufficientem nondum continet justificationis causam, cum neque anteriora tollat peccata, neque, ab homine vel respectu voluntatis, perfecta fieri unquam possit. Ad nos quidem non pertinet intelligere, quomodo justitia divina cum bonitate sua per se concilietur. Sufficit nobis clara Dei in facis bibliis asseveratio: se Christi causa peccata nostra esse remisurum, Matth. 20. 28. Joh. 1. 29. Col. 1. 14. Eph. 1. 7. Rom. 3. 24. & Joh. 2. 2. Possumus tamen nos
quo

quoque talem videre rei rationem, ut in ea practica fiducia tuto acquiescere possimus. Nempe observandum est; quod antea posuimus (p. 69.): Deum in imputandis actionibus hominum, quorum effectus omnes in bonum vertere finem ipse potest, non respicere nisi causam earum, liberam mentis voluntatem. Quid igitur impedit, quominus, hac ad emendatricem Dei gratiam, per filium suum nobis oblatam, accipiendam summo studio adnitente, divina iustitia omnem nobis remittat perversitatem anteriorem: quæ scilicet in morale Dei regnum animum regenitum & sanctificatum non sequitur, in physico orbe tota manens. Quamdiu autem voluntatis versus gratiam Dei conversio imperfecta est, tamdiu etiam justificatio respectu hominis, suæ perversitatis conscii, imperfecta est. Neque in hac vita regnum Dei nisi veniens & futurum esse, sacra docet scriptura. Quare etiam ut veniat, ex præcepto Christi, quotidie precamur. Qua igitur conditione justificamur & in civitatem istam divinam restituimur? Si emendamur: hoc etiam ratio docet. Non vero emendamur nisi per Christi & vitam sanctissimam & pœnam gravissimam, (1 Petr. 1. 19.): ita scilicet, si & hujus acerbicatem pudore, pœnitentia ac sacrificiis philantiæ nostræ, & illius sanctitatem, serio consilio & summa opera nil agendi nisi quod bonum & justum sit, nobis propriam, quantum fieri possit, reddere studemus. Ebr. 9. 13. 14. Tit. 2. 14. 2 Cor. 5. 17-21. Nonne itaque Christi causa justificamur? Ut in Adamo omnes peccavimus, suum scilicet peccatum nostrum facientes: sic in Christo omnes justificamur, suam & integritatem & pœnam nostram facientes (Rom. 5. 18. 19.). Quid igitur vel iustitia divina indigni, vel rationi humanæ contrarii hæc doctrina continet, si ita e sensu & Christi (Joh. 3 & 8 cap.) & Apostolorum explicatur? Neque enim nobis aliquid imputatur, quod nostrum non est, sed prorsus alienum: neque tamen nostro merito salvificamur; cum non emendemur, nisi Christi doctrina vita & mors

mors nos emendet. Hunc vero in mundum venisse, cui debemus, nisi Dei bonitati, omnem nostram emendationem antecedenti? (Joh. 3. 16. Eph. 1. 5. Rom. 5. 8. 1 Joh. 4. 9. 10.). Nonne ergo divina est gratia, quæ nos ad salutem restituit, non invitos & coactos, sed admuniculo, quod nobis sine ullo nostro merito offert, libere utentes? Non vero id facimus, quatenus bona opera, actiones externas, patramus. Quid est pretium harum mole, nisi ex animo emendato profluant? Signa sunt & effectus necessarii (fructus) virtutis, non virtutem ipsam efficiunt, quæ in voluntate consistit. Nonne igitur, philosophice etiam, constat, hominem non operibus, sed fide (in Deum & virtutem), salvificari? — Quid autem est fides in Christum, quam philosophia ignorat? Tribus continetur partibus: primum, persuasionem certam de realitate legis moralis, per Christi vitam & mortem demonstrata; deinde, confessionem, nostram esse culpam ejus pœnæ, atque inde nascente pœnitentia & emendatione (tertio consilio nil agendi, nisi quod ei placeat, quod bonum & honestum sit); tum, spe & fiducia de remissione omnis peccati, ex gratia divina in regno dei morali ita obtinenda, si huic gratiæ, totum animum nostrum perfecte emendaturæ, servia voluntate occurrimus.

§. 6.

Sed nondum plene sublata est omnis dubitandi causa. Manet enim quæstio: quomodo prima illa versus gratiam divinam conversio in animo humano sponte suaque propria vi effici possit? quomodo fiat, ut homo, externa admotus causa, salva tamen libertate sua, a mala in bonam, voluntatem suam convertat, atque alium quasi hominem ipse se faciat? Hæc eadem est quæstio, quam Nicodemus Christo (Joh. 3. 4.) proposuit. Illum enim ita simplicem fuisse, ut novæ generationis, physice intellectæ, impossibilitatem moneret, nulla est

causa credendi, cum & eruditus esset, & veritatis studiosus. Moralem itaque scepticismum verba ejus continent, quem & hodie multi eruditi eo fundant principio, quod libertas hominis intelligi & explicari nequeat. Quid vero respondit ei Christus? Non solvit quaestionem. Non enim pertinet ad homines eum solvere, quia est mere theoretica & transcendens, neque practici usus. Irridet fere (leni sua utens ironia) sollicitudini magistri litterarum, ineptam soluturi quaestionem (v. 10.). Præclara autem imagine (v. 8.) rem felicissime illustrat: observans, multa esse physice phænomena, quorum causæ explicari nequeant, quæ tamen verissima sint. Conscientiam provocat uniuscujusque hominis, quæ sibi certum reddit: eum liberum esse, atque se ipsum emendare posse. Omnem autem dubitationem & errorem moralem a pravitate voluntatis deducit (v. 19, 20.), veritatis studium apud honestos laudans. (v. 21.). Suam vero de morali hominis emendatione doctrinam non solutione quaestionum subtilium (qualis hæc Nicodemi erat), sed divina sua auctoritate confirmat (v. 11, 13.): quam vita & morte sua (v. 14.) humano generi probaturus erat, illud e tenebris ignorantie & pravitatis, si in eum crederet, salvaturus (v. 15-18.). Hoc responso contenti esse homines debuerint, neque de modo regenerationis moralis magis solliciti esse, quam de physica ortus sui ratione, quam explicare nemo mortalium hucusque valuit, minime tamen de physica sua existentia dubitans. Placuit autem divino doctori, qui timuit, ne, absente persona sua sensibili, vana hominum dubitatio moralem eorum in se fidem, quam tantis

confirmaverat operibus, convelleret, novum adhuc manifestare divinæ providentiæ consilium. Promisit nempe Christus (Joh. 16. 7. 11.) se ad illos, qui in eum crederent, paracletum sive spiritum sanctum e cælo esse misurum: qui, ipso e terra sublato, homines primum (v. 9.) de peccato suo, errore & pravitate, quamdiu, in Christum non credentes, nullam esse libertatem & dignitatem moralem opinarentur, deinde (v. 10.) de *justitia* Christi (merito ejus expiatorio, a Deo ipso, qui in cælum eum sustulit, comprobato, efr. Rom. 1. 17.), quæ pœnitentiam & emendationem peccatoris efficere debet, tum (v. 11.) de *judicio*, quo genus humanum e potentia principis hujus mundi, qui non nisi sensualem promittit felicitatem, eamque valde fallacem, in moralem Dei civitatem restituitur, persuaderet; atque sic in animis eorum res illas partes fidei justificantis, quas supra definivimus, excitaret & confirmaret.

Ulterius autem de modo operationis hujus quærere: frustraneus foret & inutilis recursus ad quæstionem illam arrogantem, insolubilem & ad homines non pertinentem de rebus moralibus & divinis, quatenus per se existunt. Sufficit nobis, scire: spiritum illum sanctum in animis nostris operantem: 1.º non tollere libertatem voluntatis nostræ, cum hæc illi sponte occurrere debeat: 2.º non posse procedere, nisi a Deo ipso patre & filio, omnis sanctitatis principio. (Joh. 14. 16, 17. 1.º Cor. 3. 16. Rom. 15. 13.). Quem Deum trinum, non vano studio, essentiam ejus theoretice explorandi

di (1 Tim. 6. 20.) //), sed animo & vita practice colamus: ut filius patrem in se ostendit, sic nos sanctum utriusque spiritum in nobis ostensuri. (Joh. 17. 21-24. 2 Cor. 13. 13.).

//) Excitare animum ad timorem, fidem, invocationem, multo rectius & melius est, quam otiosas speculationes agitare, & rixari de scholasticis argutiis, quæ tamen non explicant arcanam naturam Dei; & quia pleræque sunt inextricabiles, simul dubie multorum conscientias everterunt, non erudierunt. *Melanchthon.*

CORRIGENDA.

- P. 5. l. 14. exercendæ pro exercendæ.
 P. 10. nota h) vel pro vei.
 P. 11. l. 7. pendeat pro pendent.
 P. 12. l. 19. sensationes pro sensatione.
 l. 33. Holmiam pro Holmiæ.
 P. 15. l. 13. rejecerunt pro rejicerunt.
 P. 20. nota o) quæ pro qui.
 P. 24. l. 7. annem pro omnem.
 P. 26. l. 13. consentit pro sentit.
 P. 30. l. 25. isti pro istæ.
 P. 31. l. 9 & 15. Epicurea pro Epicuræa,

